

Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert. Wissenschaftstraditionen – Institutionen – Diskurse, (edd.) Christianne Brenner, K. Erik Franzen, Peter Haslinger, Robert Luft,
München 2006, R. Oldernbourg Verlag, 486 s.,
ISBN 978-3-486-57990-1

Swazek sestává z referátů – zpravidla rozšířených do podoby studií – přednesených v rámci dvou ročníků každoročních listopadových setkání historické bohemistiky, pořádaných mnichovským Collegiem Carolinum v bavorském Bad Wiessee, v tomto případě z let 2003 a 2004. Ačkoli název mluví o dějepisectví 20. století, těžiště příspěvků leží chronologicky v „krátkém 20. století“, tedy v období od vzniku první československé republiky do pádu komunistické diktatury. Záměrem publikace není prosazovat či propagovat určitý výzkumný směr, jako spíše poukázat na metodologickou a tematickou šíři současného německého, českého a v mnohem menší míře mezinárodního bádání v oblasti dějin historiografie českých zemí v minulém století. Přesto však má jistě víc než jen symbolický význam skutečnost, že jako první editoři zařadili stať Martina Sabrowa, která se jediná tematicky s ostatními příspěvky rozchází, neboť se týká nikoli dějepisectví českých zemí, nýbrž historiografie východoněmecké. Ředitel postupimského Centra pro výzkum soudobých dějin a současně jeden z nejvýraznějších představitelů kulturně-historicky a praxeologicky orientovaného výzkumu dějin NDR zde ve zhuštěné podobě představuje přístup k dějinám východoněmeckého dějepisectví, jež v posledním více než desetiletí sám podstatně rozvíjel a pomáhal propagovat.¹ Jeho hlavní snahou je podle autora nalézt analytickou cestu, která se bude pohybovat mimo dosud stále převažující morálně-politické hodnotící kategorie a bude diktaturu, resp. v tomto konkrétním případě dobové dějepisectví, rozebírat a oceňovat nikoli pouze na základě výsledků, ale spíše na základě vnitřních mechanismů fungování a jejich předpokladů. Na počátku tohoto typu bádání bylo úsilí vysvětlit očividný paradox mezi dlouhodobou stabilitou a náhlým, rychlým rozpadem komunistického panství v NDR a ve východní Evropě. Tuto perspektivu je možné spatřit také za

1 Srov. např. MARTIN SABROW, *Das Diktat des Konsenses. Geschichtswissenschaft in der DDR 1949–1969*. München 2001; MARTIN SABROW (ed), *Geschichte als Herrschaftsdiskurs. Der Umgang mit der Vergangenheit in der DDR*. Köln-Weimar-Wien 2000.

Sabrowovým pokusem rekonstruovat dějepisectví východoněmeckého státu jako specifický „diskurz panství“ s jeho svébytnými horizonty významu a utvářením smyslu, paradigmaty a narativy vznikajícími na pomezí akademicky vytvářeného vědění svěřeného doktrinní strukturou marxismu-leninismu a politickými potřebami stranické diktatury. Sabrow charakterizuje odborný diskurz východoněmeckého dějepisectví pomocí jeho nosných prvků, jako jsou integrující obraz nepřítelů zvnějšku a homogenizující princip povinného konsensu zevnitř. Avšak cílem a vlastně jedním z největších přínosů tohoto druhu přístupu je rekonstrukce dějepisectví v komunistické diktatuře jako určitého sociálního pole s relativně rigidně ideově, ideologicky a prakticky vymezenými hranicemi, umožňujícího poměrně širokou škálu jednání na straně individuálního historického aktéra. Právě dramatický vztah mezi jednotlivcem a strukturou stejně jako srovnávací perspektiva měly podle redaktorů sborníku patřit mezi hlavní perspektivy obou setkání v Bad Wiessee. Je proto škoda, že i když byl Sabrowův text předřazen všem ostatním, nepokusili se editoři o ocenění či alespoň komentář k tomuto typu bádání, zejména s ohledem na jeho možné využití či adaptaci pro výzkum dějepisectví českých zemí.

Je přitom zřejmé, že diskuse o analytických nástrojích a modelech explikace je v oboru moderního dějepisectví českých zemí žádoucí. Sborník sám je v tomto ohledu zajímavou přehlídkou možných přístupů k dějinám dějepisectví, jejichž rozsah sahá od kritiky ideologie či ideologicko-politických předpokladů dějepisečného, resp. politicko-historického diskurzu (M. Zückert, J. Harna, H. Lemberg, T. Weger, I. Šedivý, M. Frankl, M. Górný, S. Salzborn) přes primárně institucionálně orientovaný rozbor (A. Wiedemann, J. Pešek, T. Kleindienstová, E. Ivaničková) či kombinaci obou předchozích (G. Seewann, C. Corneliessen, R. Luft), přístupy inspirované sociologií vědění a historickou sociologií inteligence (M. Havelka), až po kulturně-historické tázání po mentálních a zkušenostních horizontech, trvalých dispozicích a sociální praxi dobového dějepisectví (M. Sabrow, P. Kolář). Cílem svazku však není metodologická či teoretická diskuse, nýbrž prezentace výsledků zpravidla dlouhodobých výzkumů, disertačních i jiných, jež jsou zde představeny v synopsi či dílčí studii a jejichž podrobné zpracování lze nalézt v nedávno vyšlých či ještě připravovaných publikacích. Ačkoli tedy recenzovaná práce není podrobným přehledem bádání, je svým způsobem výmluvnou zprávou o stavu oboru.

Její podtitul obsahuje tři pojmy: vědecké tradice, instituce a diskurzy. Je zajímavé sledovat, jak se tyto syntetizující, organizační pojmy prosazují v jednotlivých chronologických či tematických oblastech. V souhrnu lze konstatovat, že studie, věnující se rozboru konkrétních oborů, tradic a diskurzů, obecně historickému myšlení, jsou zruha stejně zastoupeny jako příspěvky kladoucí důraz na institucionální vývoj, a to jak pro období před, tak i po roce 1945. Článek Miloše Havelky je koncizním shrnutím jeho dlouholetého bádání o českých diskusích o smyslu národních

dějin od vydání Masarykova spisu *Česká otázka* až do roku 1989 představeného již v několika publikacích.² Českému dějepiscetví v meziválečném období z hlediska jeho vyrovnání se s požadavky aktuálního politicko-kulturního projektu budování československého státu se věnují Martin Zückert a Josef Harna. První z nich na tématu zobrazení první světové války a jejích výsledků sleduje úzkou provázanost historické tvorby s novou státností, současně však konstatuje relativně značnou různorodost narativních a výkladových modelů na poli nejnovějších dějin svědčící o relativně vyvinuté vědecké kultuře tehdejšího Československa. Josef Harna se ve svém příspěvku zamýšlí nad způsoby využití a vyrovnání se s ideou „československého národa“ v českém a slovenském dějepisném bádání v letech 1918-1938. Konstatuje značné rozdíly u jednotlivých historiků v chápání „československého národa“ sahající od víceméně etnického až po výsostně politický pojem. Svým závěrečným konstatováním, že tyto „mylné výchozí pozice“ příliš nedeformovaly výzkum konkrétních historických témat, vytyčuje poněkud příliš jednoznačnou hranici mezi ideologií (v tomto případě čechoslovakistickou) a vědou (v tomto případě historiografií) v zájmu zachování možnosti ideálu od ideologie oprostěného vědeckého bádání.

Pandánem obou předchozích statí je příspěvek Hanse Lemberga přehledově mapující vývoj identity českých Němců od Deutschböhmen k Sudetendeutschen od přelomu století až do konce 30. let, a to zejména s ohledem na německé dějepiscetví v Čechách a na jeho reakci vůči českým historickým narativům jakož i vzrůstající roli politiky dějin v radikalizující se nacionalistické politice (Volksstumpolitik). Z jiného pohledu se nad tímto tématem zamýšlí Pavel Kolář, který se soustředí na pražskou německou historiografií meziválečného období v souvislosti s její úzkou institucionální vazbou na vídeňskou univerzitu a způsoby akademické socializace vyplývající jak z celoněmeckého akademického kontextu, tak z místních specifik. V opozici vůči jednostranným výkladům uplatňujícím koncepty instrumentalizace či zglajchšaltování akademického prostředí nabízí diferencovaný pohled na interakci mezi zvenčí přicházejícími ideovými inovacemi tehdejšího völkisch dějepiscetví a (mimo)akademickými praktikami, způsoby myšlení a mentálními dispozicemi vyplývajícími z lokálního, regionálního či oborového kontextu. Další dvě statě přinášejí vhléd do institucionálního vývoje německého (Süd-)ostforschung v době vzestupu a nadvlády nacismu. Gerhard Seewann si všimá institucionální výstavby (sít' Berlín-Mnichov-Praha-Vídeň), paradigmatické i vědecko-politické praxe tzv. Volks- und Kulturbodenforschung 30. let a poukazuje na přetrvání této institucionální sítě v redukované podobě po roce 1945. Andreas Wiedemann mapuje vznik

a činnost pražské nadace Reinharda Heydricha jako nejvýraznějšího příkladu nacistické vědecké politiky v tehdejší Protektorátu. K tématu völkisch vědeckého výzkumu se vztahuje i jediná biografická studie ve sborníku z pera Tobiase Wegera, který se na příkladu života a díla etnografa Josefa Haniky, jenž svou zásadní roli v sudetoněmecké folkloristice, angažmá v Heydrichově nadaci za války a nakonec zakladatelskou činností ve „vyhnaněcké etnografii“ (*Vertriebenenvolkskunde*) zosobňuje kontinuitu i dilemata německého výzkumu k českým zemím z 30.-50. let.

Právě otázka kontinuity mezi sudetoněmeckým, resp. říšským výzkumem českých zemí, tu s větším tu s menším důrazem na jeho dějepisný aspekt, se objevuje i u řady studií druhé poloviny publikace s těžištěm v období po roce 1945. A není náhodné, že právě zde se ve větší míře prosazuje perspektiva institucionálních dějin, neboť pro většinu německých poválečných institucí zabývajících se historickým výzkumem českých zemí, resp. středovýchodní Evropy, platí, že jejich vlastní dějiny jsou zpracovány přinejlepším jen zlomkovitě. Celkové institucionální a politicko-administrativní pozadí západoněmeckého výzkumu východní Evropy podkřývá ve svém článku Thekla Kleindienstová. Ve středu její pozornosti však není primárně tematická, metodologická či personální kontinuita s předválečným a válečným výzkumem, nýbrž rozpolcenost pramenící na jedné straně z vědeckých nároků a odtud vyplývajícího požadavku nezávislosti bádání na politice a na straně druhé z potřeby expertní, avšak politicky použitelné znalosti východní Evropy v konfliktu mezi Západem a Východem, tedy potřeby zajišťující tehdejšímu výzkumu nejen kulturně-politickou legitimitu, ale především finanční prostředky. Ve svém příspěvku o zakladatelském desetiletí Collegia Carolina 1955-1965 se Christoph Cornließen naopak táže především po personální a vědecké prehistorii tohoto nejvýznamnějšího západoněmeckého pracoviště historické bohemistiky. Na základě analýzy institucionálně-organizačního rámce Collegia i jeho hlavní výzkumné orientace v první fázi jeho existence ukazuje, do jaké míry zůstaly v platnosti nejen organizační struktury a personální sítě, ale také vědecko-teoretické modely a perspektivy tzv. Volksgeschichte pocházející z pražsko-libereckého okruhu německých historiků českých zemí meziválečného a válečného období. Cornließen si je vědom, že zpětný ideologicko-kritický pohled na práci rané západoněmecké bohemistiky je pouze jednou stranou mince, a tak nastiňuje i stranu druhou, totiž úsilí o překonání tradičních, socio-politicky i zkušenostně daných postojů ve jménu autonomie vědeckého bádání a jeho odpolitizování, jak se o to v souladu s vývojem tehdejšího německého dějepisectví pokoušeli někteří badatelé, jako například Eugen Lemberg. Relativně odlišný obraz, totiž spíše o upevňování tradiční kategoriální soustavy, podává článek Samuela Salzborna, který však nepojednává o vývoji vědeckého historického bádání, nýbrž o etnické politice sudetoněmeckého landsmanshaftu v souvislosti se snahou o přizpůsobení tradičního centrálního pojmu národnostní skupiny (*Volksguppe*) vývoji mezinárodního práva po druhé svě-

tové válce a jeho obhajobu v rámci současné evropské a mezinárodní národnostní politiky. Vzhledem k tematickému zaměření publikace je škoda, že se Salzborn blíže nevěnuje jím samým zmíněné úzké souvislosti sudetoněmeckého Volksgruppenforschung se sudetoněmeckým dějepiscetvím, s jeho historickou konstrukcí sudetoněmecké národnostní skupiny jako základu nejen politicko-kulturní identity, ale právě též legitimacy národnostně-právních požadavků landsmanšaftu, jakým je například proslulé „právo na vlast“.

Jakýmsi shrnutím nejen předešlých příspěvků, ale celého již déle trvajících výzkumu minulosti současné německé bohemistiky, je nejobsáhlejší studie publikace čítající přes šedesát stran z pera Roberta Lufta, která by si určitě zasloužila důkladnější pojednání, než jaké se jí může dostat v této recenzi. V celkovém portrétu německojazyčného bádání 20. století nad dějinami českých zemí autor zdařile kombinuje různé vrstvy a aspekty historiografického výzkumu od institucionálně-organizačního vývoje přes personální a politické souvislosti až k problematice kontinuit a diskontinuit v historickém myšlení. V závěru pak nastiňuje základní fáze vzniku a vývoje německé historické bohemistiky od prehistorie v podobě především pražské německé historiografie českých zemí do roku 1945 přes ustavení historické bohemistiky a výzkumu Československa jako podoboru „východních studií“ v 50. letech, přes postupné upevňování materiální základny výzkumu a posun od německo-centrické perspektivy k zájmu o teritoriálně vymezené bádání pracující s duální německo-českou perspektivou a obracející se k obecnějším otázkám, jak je formuloval výzkum východní Evropy v 60. a začátku 70. let, až po fázi další metodologické a tematické diferenciacie a současně integrálního začlenění historické bohemistiky do celku západoněmeckého historického výzkumu. Na okraj celkového vykreslení konečkonců mimořádně úspěšného vývoje německé historické bohemistiky ve druhé polovině 20. století se Luft dotýká celé řady zajímavých otázek, jež by si do budoucna zasloužily více pozornosti. Za všechny jmenujme například roli medievistiky (Karl Bosl, Ferdinand Seibt) při přechodu od sudetoněmeckého k bohemistickému paradigmatu, pozdní pozornost (80. léta) věnovanou židovským dějinám českých zemí a reflexe jejich zpracování izraelskou, resp. sionistickou historiografií (které tak zajímavě souzní s českým vývojem), či například obecnější otázku generačních vědecko-spoločenských horizontů, jejichž výrazný vliv při reformulaci základní orientace historické bohemistiky Luft zaznamenává, avšak teoreticky nerozvádí.

Jak je už čtenáři patrné, společným jmenovatelem řady již jmenovaných studií je výrazná sebereflexe současné německé bohemistiky, jež je součástí širšího proudu německého dějepiscetví usilujícího o kritické přezkoumání vztahu a role oboru k oběma německým diktaturám 20. století. Toto tážení v případě bohemistiky vychází především z kritické reflexe tradic a politicko-spoločenské role historického Ostforschung od konce 19. století, avšak je z druhé strany podpořeno též inten-

zivním bádáním nad dějinami historiografie NDR a její legitimizační funkcí při udržování a stabilizaci socialistické diktatury, jak naznačuje přítomnost Martina Sabrowa ve sborníku. Jen stěží bychom dnes našli projevy podobného kolektivního sebekritického zkoumání na české straně. Co do intenzity a tematicko-metodologické šíře není dosud srovnatelná sebereflexe českého dějepisce, jeho dlouholetého úzkého vztahu s komunistickým panstvím, jeho ideologickými základy a jeho praktikami v Česku na pořadu dne. Jedním z možných přístupů v tomto směru inspirovaných mimo jiné právě současnými německými diskusemi je druhá studie Pavla Koláře ve sborníku, zabývající se českými národněhistorickými masternativy druhé poloviny 20. století. Na základě přesvědčivého rozboru tematické skladby a rétorické výstavby několika velkých syntéz českých, resp. československých dějin od konce 50. až do začátku 90. let přichází Kolář s provokativní tezí o převažující kontinuitě českého národněhistorického masternativu, navzdory ideologickým posunům v průběhu desetiletí trvání státního socialismu, ba dokonce navzdory celospolečenským změnám po roce 1989. Je zřejmé, že na omezeném prostoru studie přijdou při takovém časovém rozpětí i tematické šíři některé okolnosti zkrátka. Příkladem budiž poměrně příkré posouzení dějepisce českého disentu 70. a 80. let jako nárocentrického, esencialistického a teleologického. Na jiné otázky, jako třeba vliv a prosazení sociálních dějin v českém historickém bádání a jejich pravděpodobně zásadní stabilizující roli v národněhistorickém masternativu v poválečném období, se vůbec nedostane. Přesto je Kolářova studie podnětným příspěvkem ke kýženému sebekritickému vyrovnávání se českého národního dějepisce s vlastní minulostí, zejména s ohledem na neoddiskutovatelné kontinuity v jeho hlubších vrstvách překryté mnohdy jen tenkou slupkou deklarativního politicko-ideologického sebevymezení. Perspektivu doplňující a rozšiřující tento způsob historiografické sebereflexe nabízí studie Michala Frankla, pojednávající o zobrazení holocaustu v českém historickém narativu. Autor ukazuje, že i přesto, že základní korpus dokumentů k pronásledování a systematické likvidaci českých Židů byl k dispozici českým historikům již nedlouho po konci války, až do roku 1989 zůstalo tzv. konečné řešení židovské otázky stejně jako dějiny Židů v českých zemích obecně stranou jejich zájmu (až na výjimky, jakou byl například Miroslav Kárný) a ve stínu komunistickou mocí silně podporovaného bádání o německé okupaci a hnutí odporu.

Také další studie v tomto oddíle se zabývají některými aspekty českého historického myšlení. Ivan Šedivý si všímá historických zobrazení a interpretací dějinné role centrální postavy českých a československých dějin 20. století Edvarda Beneše v českém dějepisce, přičemž dlouholetý spor o Beneše chápe jako svého druhu klíčovou diskusi určující současný i budoucí profil české historiografie. Jedinou studií s vysloveně komparativní perspektivou je pak příspěvek Macieje Górného o zobrazení francouzské revoluce a napoleonských válek v českém, polském

a východoněmeckém dějepisectví 50. a 60. let. Polský historik si všímá zejména dilematu stalinistické historiografie v jednotlivých zemích jak interpretačně sladit obecné, tehdejší sovětskou vědou za pokrokové prohlášené historické fenomény nejen revoluční Francie, ale i válečného hrdinství ruského protinapoleonského tažení, s tradičními konotacemi a výkladovými schémata národních dějin, byť ve specifickém marxisticko-leninském podání.

K institucionálnímu vývoji po roce 1945 z české, resp. československé strany přináší publikace dva příspěvky. Jiřího Peška zajímá měnící se role univerzit v historickém výzkumu v prvních více než dvou desetiletích po válce. Ve svém příspěvku vychází především z českého, resp. československého vývoje, který poměřuje se situací v Polsku a NDR. Ačkoli se situace v těchto zemích v jednotlivých aspektech lišila, Pešek dochází k závěru, že se univerzitám, mimo jiné i díky zachování jejich úlohy při udělování vyšších vědeckých titulů, po intenzivní, ale relativně krátké fázi striktní ideologizace a sovětizace, podařilo udržet si své centrální postavení ve výzkumu, navzdory snahám přesunout podle sovětského vzoru výzkum do nově zřízených akademií věd. Jak v předmluvě upozornili redaktori publikace, v pozadí obou konferencí k dějinám historiografie českých zemí v Bad Wiessee bylo přítomno tážení po minulosti Collegia Carolina a snaha o její reflexi. Tato základní perspektiva se projevuje mimo jiné i tím, že se několikrát (například ve studii Roberta Lufta) sice registruje, avšak systematicky nezpracovává historické bádání k českým zemím po roce 1945 v Rakousku či ve východním Německu. Jedinou výjimkou v tomto směru je poměrně stručná studie Edity Ivaničkové pojednávající o dlouholeté existenci komise historiků Československa a NDR, která zahájila svou činnost už v roce 1955. Autorka nastiňuje základní fáze vývoje od velmi intenzivní počáteční spolupráce přes konfliktní období 60. let až po víceméně oficiózní přežívání obsahově vyprázdňené instituce v podmínkách pozdního státního socialismu.

Ze čtveřice základních perspektiv, které podle redaktorů svazku podkreslovaly oba ročníky bohemistického setkání v Bad Wiessee (srovnávací metoda, vztah mezi strukturou a individuem, institucionální dějiny a problematika kontinuit, resp. vývojových fází), vychází jednoznačně nejméně úspěšně první z nich. Kromě studie Macieje Górného a asymetrického srovnání v příspěvku Jiřího Peška srovnávací perspektiva prakticky absentuje. To samo o sobě není špatné, komparativní metoda, která v historiografii obvykle klade značné nároky a vyžaduje nemalé „investiční“ náklady, se má užívat jen tehdy, může-li nám její výsledek říci něco nového, může-li obohatit naše dosavadní vnímání problému. Je však zarážející, jak málo srovnávacího espritu je stále mezi českou historickou produkcí na jedné straně a sudetoněmeckou, resp. německou historickou bohemistikou na straně druhé, jak výrazně - navzdory evidentnímu oboustrannému zájmu a informační výměně - stále ještě převažuje způsob paralelního vyprávění „dvou světů“, tedy

jakási pseudokomparativní paralelita, jíž se obvykle nahrazuje skutečné srovnání v pracích bilaterálních komisí či projektů. Zdá se, že linie dělící oba silně nacionálně-kulturně profilované akademické světy se stále stejně těžko překonává a práci, jež se dovedou pohybovat na obou stranách a měřit stejným metrem, je povýtce málo.³ Přitom je zřejmé, že právě v české a německé historiografii českých zemí by užitečné srovnávací studie našly nejen řadu podobností či variant téhož fenoménu, ale především vzájemného ovlivnění, byť často spíše negativního, a vzájemného mimetického soutěžení. Od sudetoněmeckých historických obrazů konstruovaných v protikladu k převažujícím českým masternativům přes začínající západoněmeckou historickou bohemistiku hledící s nedůvěrou, ale přesto vytrvale na vývoj československé historické vědy, až po pozdější otevření se a dialog s českým prostředím a českým historickým výzkumem, je pro německé historické poznání českých zemí neustálá interakce s českým prostředím v mnoha jeho podobách základním konstitutivním prvkem. Stejně tak pro českou historickou vědu a politiku dějin od silně ideologicky, ale i nacionálně deformovaného bádání nad západoněmeckým historickým „revanšismem“, přes postupující hlubší poznání a rodící se dialog v 60. letech až po pokusy - více či méně úspěšné - o zásadní vyrovnání se s německými pohledy na české dějiny v prostředí samizdatové i oficiální historiografie 80. let zůstává sudetoněmecký, resp. západoněmecký pohled na historický vývoj českých zemí konstitutivním pohledem signifikantního druhého, bez něhož není a nemůže být reflexe vlastního českého vývoje úplná. Zrekonstruovat tento mnohostranný vztah, vzájemné ovlivňování probíhající na mnoha rovinách a často na zapřenou, od vědomé reflexe či kritiky až po nevědomé vymezování se na základě nereflktovaných stereotypů, bude vyžadovat ještě mnoho úsilí na obou stranách. Na té české zcela jistě více, a to nejen pro zmiňovaný nedostatek sebereflexe vedoucí k tomu, že čeští historici často nejsou schopni posuzovat dějiny vlastního oboru jinak než pomocí morálně-politických hodnotících kategorií. Na rozdíl od německých kolegů musí totiž čeští historici řešit jeden nový problém - návrat národocentrického paradigmatu a národního státu jako centrální dějinné perspektivy, které ve veřejném politickém diskurzu a historizující publicistice 90. let nahradily „bohemistickou“ historickou perspektivu, jež se těžce a nejednoznačně prosazovala v nezávislém dějepiscectví pozdního období komunistické diktatury. Tím se nemá zakrýt značný potenciál současné české historiografie a její mladé generace, jejíž

3 Nebyl jsem sám ve své generaci studující ve druhé polovině 90. let, koho v tomto směru silně ovlivnila četba knihy EVY HAHNOVÉ *Sudetoněmecký problém. Obtížné loučení s minulostí*, vydaná poprvé v roce 1996. Její přístup v této knize, vyvážený kritický k českému stejně jako sudetoněmeckému a německému prostředí a stejně dobře oboustranně informovaný, zůstal bohužel dlouhodobě osamocen.

celkem mimořádný zájem o dějiny Židů i Němců v českých zemích dává naději, že v budoucnu se i veřejný historický diskurz v Česku změní. Mezitím je však potřeba, aby dialog mezi různými směry bádání nad dějinami českých zemí neustal, ale aby se naopak prohluboval. Jednou z možností v tomto směru je větší důraz na uváženě formulovaný komparativní výzkum. Collegium Carolinum, které si v dialogu mezi německou historickou bohemistikou a českou historiografií vydobylo nezastupitelnou pozici, je v tomto ohledu institucí nad jiné povolanou.

Michal Kopeček